

УДК: 338/355.48:[477.6:(470+571)]“2014”

DOI: 10.33099/2707-1383-2022-45-3-5-20

Олександр Нашивочников

кандидат історичних наук,

докторант науково-дослідного центру

воєнної історії,

Національний університет оборони України

імені Івана Черняхівського (Київ, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4197-6408>Електронна пошта: dr.alexander@ukr.net

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ЧИННИК ЯК ПІДГРУНТЯ РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ НА ДОНБАС У 2014 РОЦІ

В умовах розвитку глобалізаційних процесів недосконалість механізмів державного регулювання соціально-економічної сфери дуже часто веде до невдоволення населення і стає підґрунтям для виникнення масових проявів іредентизму. Дослідження даного чинника актуалізується у контексті тимчасової окупації Російською Федерацією українських територій у 2014 році та боротьби українського народу проти широкомасштабного російського збройного вторгнення.

У статті розглянуті деякі складові соціально-економічного чинника в окремих регіонах Сходу і Півдня України та розкрито протиріччя між їх економічним потенціалом та рівнем життя населення регіону, що безпосередньо вплинуло на поширення іредонтизму та стало підґрунтям порушення територіальної цілісності держави.

Ключові слова: економічна політика, промисловість, Донбас, вторгнення, російська збройна агресія, соціально-економічний чинник.

Постановка проблеми. У 2014 році Російська Федерація розпочала «гібридну війну» проти України. Здійснивши незаконну окупацію Кримського півострова, російське військово-політичне керівництво перейшло до наступного етапу реалізації своїх загарбницьких планів — збройної агресії на сході України. Ще

задовго до початку активної фази неоголошеної війни російськими можновладцями створювалося підґрунтя для військового вторгнення. З цією метою тривалий час методично і цілеспрямовано здійснювалися заходи з послаблення економічних спроможностей України, насамперед у її південно-східних областях. Це ста-

лося можливим тому, що за часів незалежності в Україні не була сформована соціально-економічна модель, яка була б позбавлена залежності від російського капіталу. Вирішення цієї проблеми передбачає необхідність переосмислення існуючої парадигми розвитку економіки України та її регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наявність достатньої кількості праць з окресленої проблематики свідчить про концентрацію уваги вітчизняних дослідників щодо ролі і місця соціально-економічного чинника у забезпеченні національної безпеки в умовах російської військової агресії на сході України. Деякі аспекти формування економічної політики та її реалізації в Україні у сфері військово-технічного співробітництва висвітлено у наукових працях відомого вченого академіка НАН України В.П. Горбуліна (Горбулін, В. 2016).

У своїх працях В. Горбулін досліджує передумови російсько-українського збройного конфлікту. На його думку, російська експансія проти України здійснювалась поступово і наполегливо протягом усіх років незалежності. При цьому, за одним із сценаріїв російського воєнно-політичного керівництва, передбачалося підпорядкування всієї України інтересам Російської Федерації саме політико-економічними методами.

Економічні, демографічні, етнічні та інші аспекти соціально-економіч-

ного чинника розглядаються у колективній праці «Донбас в етнополітичному вимірі». Групою дослідників під керівництвом В. Котигоренка проаналізовано генезис соціально-професійної стратифікації населення східних регіонів України на тлі динамічних змін в етнотемографічній та етносоціальній структурі українського суспільства. На думку авторів, суспільна напруга і конфлікти обумовлені не етносоціальними відмінностями, а передовсім соціально-економічними негараздами. Донбас був найпотужнішим за обсягами виробництва регіоном держави й, водночас, — старопромисловим індустріальним регіоном з суттєво зношеними фондами і низьким рівнем охорони здоров'я (Калакура, О., Ковач, Л. & Котигоренко, В. (керівник). 2014, с. 223–243).

У статті Ю. Ольвінської та О. Самоєнкової «Регіональні особливості людського розвитку в Україні» розглянуто регіональні особливості людського розвитку в окремих областях України у порівнянні з рівнем людського розвитку у деяких країнах Європи та СНД. Авторами проведено статистичний аналіз основних показників людського розвитку в окремих регіонах України та виявлені фактори, що стримували його зростання. За результатами дослідження проаналізовано вплив окремих складових індексу людського розвитку на рівень розвитку людського потенціалу в Україні, запропоновано мето-

ди статистичного аналізу даного показника, розраховано інтегральний індекс людського розвитку в цілому по Україні та виявлено регіони-лідери та регіони-аутсайтери. Виявлено також фактори, що стримують людський розвиток в Україні і запропоновано шляхи щодо його підвищення на рівні держави, так і в окремих регіонах (Ольвінська, Ю. О. & Самотенкова, О. В. 2020, с. 78, 81).

Соціально-демографічні тенденції у регіонах впродовж 2008–2013 років, розглядаються у праці І. Курило, С. Аксьонової та Б. Крімер. Авторами з'ясовано, що за вказаний період до складу регіонів України, які мали наднизькі показники народжуваності, відносилися Луганська, Сумська, Харківська і Донецька області. При цьому, за статистичними даними 2013 року найнижчий показник су-

марної народжуваності був зафіксований в Луганській області — у розрахунку 1,3 дитини на жінку. Водночас, найвищі показники народжуваності відзначалися у Рівненській, Закарпатській та Волинській областях (Рис. 1) (Аксьонова, С. Ю., Крімер, Б. О. & Курило, І. О. 2016, с. 71).

У публікації «Етнічна диференціація народжуваності на Донбасі (1991–2012)» Н. Макаренко акцентує увагу на особливостях тогочасних соціально-демографічних тенденціях регіону скрізь призму народжуваності. Використовуючи статистичні дані дослідниця довела, що за період 1991 — 2012 років найбільш гострою була демографічна ситуація у Донецькій та Луганській областях України, що опосередковано вказує на дуже низький рівень життя населення (Макаренко, Н. Ю. 2012, с. 119).

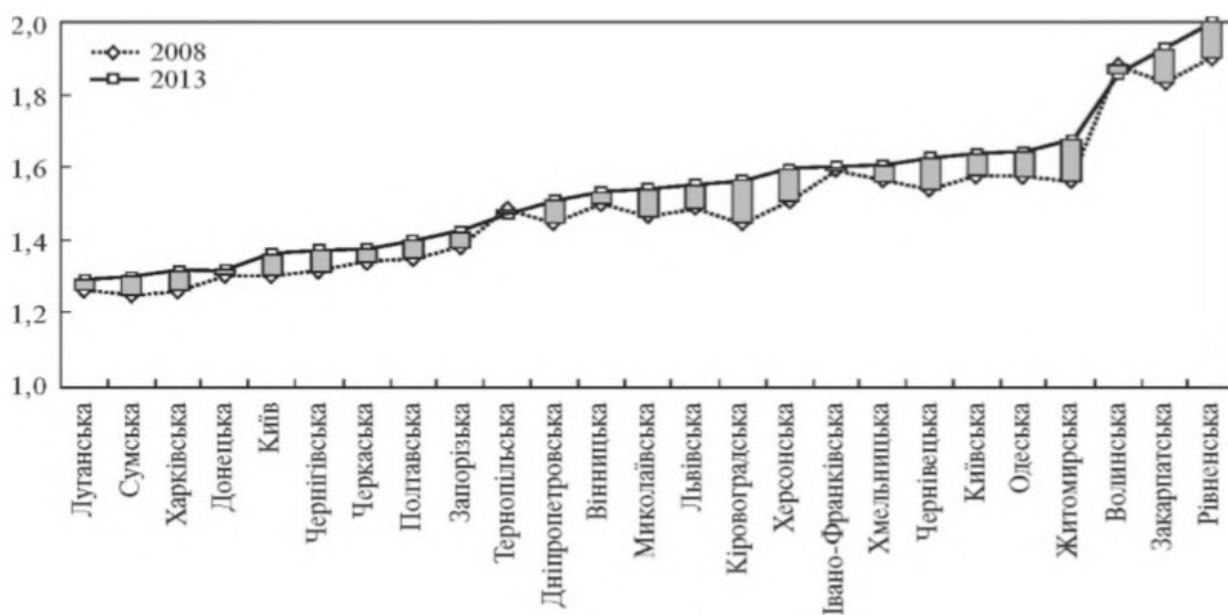

Рис. 1. Сумарний показник народжуваності за регіонами України у 2008 та 2013 роках (дітей у розрахунку на одну жінку)

Мета дослідження є аналіз соціально-економічних процесів у східних областях України, що стали підґрунтям окупації цих територій російськими військами у 2014 році. У статті розглянуто поступове наростання суперечностей між економічним розвитком регіонів та рівнем життя населення, а також розкрито причини виникнення антиукраїнських настроїв серед населення Донецької і Луганської областей на тлі загострення соціальних проблем.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних військово-політичних реаліях необхідною є суттєва трансформація теоретико-методичних підходів до визначення ролі соціально-економічного чинника як державного інструмента забезпечення національної безпеки держави, що вимагає докладного наукового дослідження цієї проблеми (Гбур, З. В. 2018, с. 10–11, 14).

Враховання соціально-економічних умов, а саме: спроможності держави забезпечувати успішне ведення її збройними силами бойових дій, — є однією з основних умов якісної підготовки і ведення будь-якої операції, зокрема антитерористичної. Адже війні або збройному конфлікту завжди передують достатньо тривалий процес накопичення необхідних ресурсів, що завжди тягне за собою значне напруження економіки держави. При цьому, держава-агресор заздалегідь намагається зруйнувати чи послабити будь-яким чином економіку краї-

ни, на яку планується напад. За цих умов доцільно розглянути вплив економічного чинника на національну безпеку, насамперед в південних та східних регіонах України, оскільки саме вони за агресивними планами керівництва Російської Федерації підлягали захопленню в першу чергу. На нашу думку, ретельний аналіз економічної діяльності на протязі кількох років дозволяє більш цілісно з'ясувати можливості держави щодо відсічі російської збройної агресії.

За даними Державної служби статистики України, станом на 2013 рік Полтавська, Дніпропетровська, Запорізька, Луганська і Донецька області відносились до «регіонів з високим рівнем промислового розвитку», Київська і Харківська — до «регіонів з середнім рівнем промислового розвитку», решта — до «регіонів з низьким рівнем промислового розвитку» (Рис. 2) (Науково-аналітична доповідь. 2015, с. 49). При цьому, Полтавська, Дніпропетровська, Запорізька, Луганська, Донецька та Київська області були найбільш індустріалізованими та урбанізованими в порівнянні з іншими областями. Водночас, з 2010 по 2013 роки за рівнем капітальних інвестицій, серед інших регіонів України, передували Донецька (101 430,2 млн. гривень), Дніпропетровська (81 932,3 млн. гривень) та Київська області (70 067,7 млн. гривень) (Капітальні інвестиції по регіонах за 2010–2013 роки. 2022). Подібна картина спостерігалася у випадку

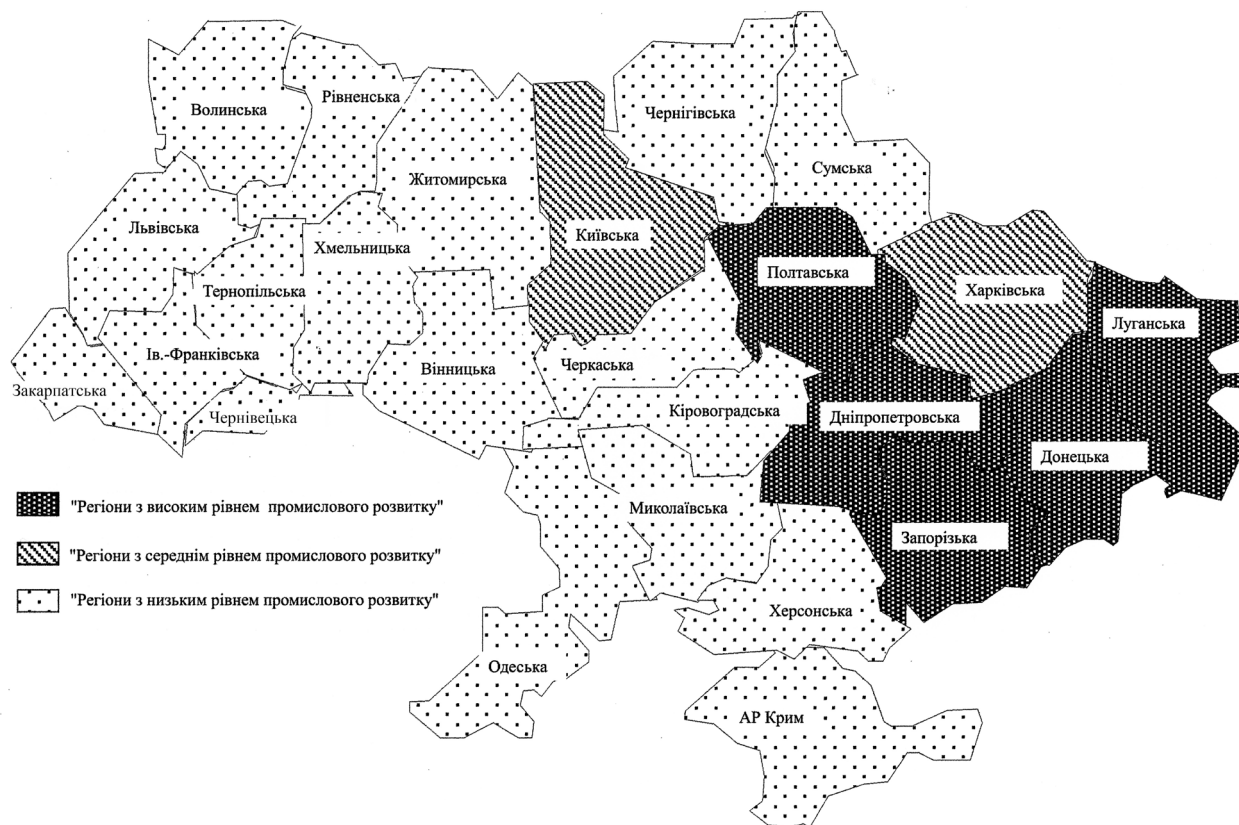

Рис. 2. Карта регіонів за рівнем промислового розвитку (станом на 2013 рік)

з капітальними інвестиціями на охорону навколишнього природного середовища (Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища по регіонах. 2022). Також, за даними Державної служби статистики України, в період з 2004 по 2013 роки найбільш високий сумарний показник валового регіонального продукту був зафіксований у Донецькій області — 1 115 208 млн. гривень, друге місце займала Дніпропетровська — 949 836 млн. гривень та Харківська — 550 042 млн. гривень (Валовий регіональний продукт. 2022).

Частково ці відомості підтверджуються й російськими джерела-

ми, згідно з якими станом на кінець 2012 року найбільш високий показник валового регіонального продукту спостерігався у Донецькій, Дніпропетровській, Київській і Полтавській областях, а найбільший сумарний коефіцієнт, що характеризує промисловий і науковий потенціал, був зафіксований у Київській (48,2), Харківській (17,5), Донецькій (1,9) і Дніпропетровській (1,5) областях України (Дятликович, В. 2014, с. 32–33).

Розглянемо економічну ситуацію в східних областях, що у 2014 році були окуповані Російською Федерацією, а саме Донецькій і Луганській. За оцінкою Forbes на Донецьку об-

ласть припадало близько 12,5% валового регіонального продукту України. У регіоні Донецьк був найбагатшим і найзручнішим для ведення бізнесу містом, що робило його найбільшим розвиненим економічним та фінансовим центром сходу України, а за обсягами виробництва, разом з Макіївкою, місто утворювало найбільший на Україні Донецько-Макіївський промисловий вузол. Він зосереджував в собі основні галузі промисловості, а саме: вугільну, металургійну та машинобудування. Станом на 2013 рік у Донецьку було зареєстровано кілька десятків підприємств зі списку 200 найбільших компаній українського Forbes, зокрема «Донецьксталь», «Метінвест», «Індустріальний союз Донбасу», «Лемтранс», МАКО, «Донецький електрометалургійний завод» тощо (Науково-аналітична доповідь. 2015, с. 22; За что воюют: 20 важных для Украины городов на востоке. 2014). За даними каталогу провідних підприємств України основними перевагами Донецької області були (Донецкая область. Каталог ведущих предприятий Украины. 2021):

— вигідне географічне положення (межує з найбільш економічно розвинутими областями України: Дніпропетровської, Харківської, Запорізької, Луганської областями);

— доступ до російського ринку (межує з Ростовською областю Російської Федерації);

— доступ до ринків Східної Європи та інших регіонів;

— вихід до Чорноморського та Середземноморського басейнів (сприяє тісним міжнародним торговельним відносинам з країнами Балканського півострова, Близького Сходу, Африки, Центральної та Південно-Східної Азії);

— наявність висококваліфікованої робочої сили (обумовлена значною кількістю навчальних закладів та науково-дослідних (проектних) інститутів);

— розвинена інфраструктура (обумовлена функціонуванням високо розвинених автотранспортних, залізничних, морських та авіаційних комунікацій).

Водночас, Луганська область, за оцінкою Forbes, забезпечувала 4,5% сукупного валового регіонального продукту України. У Луганську були зареєстровані такі найбільші приватні компанії України, як «Ліа» та «Луганськтепловоз». Хоча станом на 2013 рік Луганськ займав лише 17-е місце в рейтингах кращих міст України для ведення бізнесу за версією українського Forbes та суттєво поступався Донецьку, але у Луганську було близько 30 промислових підприємств, третина з яких припадала на авіаційно-ремонтну галузь, друга третина — на машинобудування, а ще третина — на металургійну промисловість (Науково-аналітична доповідь. 2015, с. 26). До основних переваг області до 2013 року можна

віднести (Луганская область. Каталог ведущих предприятий Украины. 2021):

— наявність транзитних магістралей, що проходять через область;

— розвинена мережа залізниць;

— близькість до найважливіших сировинних районів (Придніпров'я, Північний Кавказ, Чорноземний центр Росії);

— близькість до великих промислових районів і центрів (промисловий Центр Росії, Харків, Ростов-на-Дону);

— розвинена вугільна, металургічна, машинобудівна та хімічна промисловість, а також сільське господарство та переробна промисловість.

Промислові регіони Донецької та Луганської областей були системоутворюючими для національної економіки та вітчизняної промисловості, оскільки їх частка у структурі промислового виробництва орієнтовно складала четверту частину усього промислового потенціалу України.

Поруч з цим, південні та східні регіони України страждали від успадкованої застарілої економічної моделі, зношеної промислової бази та інфраструктури, а також негативної демографічної ситуації, що опосередковано підтверджується наведеними нижче офіційними статистичними даними. Так, у 2011–2013 роках найбільш велика протяжність ветхих та аварійних водопровідних мереж спостерігалася у Луганській, Доне-

цькій областях та АР Крим (Протяжність ветхих та аварійних водопровідних мереж у 2011–2013 роках. 2022), а ветхих та аварійних теплових і парових мереж — у Донецької, Одеської і Харківської областях України (Протяжність ветхих та аварійних теплових і парових мереж у 2011–2013 роках. 2022). До того ж, Донецька та Луганська області завжди відносилися до старопромислових регіонів, в яких основна роль в економіці належить фондоємним і капіталоємним галузям промисловості, тобто характеризувалися наявністю значних виробничих фондів, необхідних для виробництва продукції. При цьому, надлишок виробничих потужностей в цих регіонах був представлений великими та середніми підприємствами із застарілим обладнанням і технологіями з великим ступенем зносу.

Статистичні данні переписів населення та результати розрахунків і аналізу індексу материнства (Аксьонова, С. Ю., Крімер, Б. О. & Куріло, І. О. 2016, с. 76) дають можливість простежити динаміку змін загального коефіцієнту народжуваності населення України. Виходячи з аналізу змін, найбільш несприятливою була демографічна ситуація у Донецькій та Луганській областях, а у Дніпровській, Херсонській та Чернігівській — вона визначалася як складна (Аксьонова, С. Ю., Крімер, Б. О. & Куріло, І. О. 2016, с. 76; Макаренко, Н. Ю. 2012, с. 197, 201).

Вище зазначалося, що основні фонди за всіма видами економічної діяльності зношені, більшість технологій — застарілі, а у структурі промисловості переважали середньо- та низькотехнологічні виробництва. Це зумовлювало високу ресурсомісткість й енергоємність економіки та стале значне скорочення частки валової доданої вартості у валовому випуску промисловості. До того ж, орієнтація на зовнішні ринки, де попитом користувалися сировинні види продукції українських товаровиробників, консервувало структуру промисловості, результатом чого стало те, що технологічний рівень виробництва не тільки не зростав, а й знижувався. Опосередковано це підтверджується тим, що найбільш високі показники співвідношення перерахувань регіону в державний бюджет і дотацій, отриманих з нього, були відмічені у Донецькій, Луганській і Київській областях України (Скрипниченко, М. І. (ред.). 2018, с. 164).

Розглянемо більш детально тогочасні проблеми промислового розвитку Донецької та Луганської областей. Їх розвиток за радянських часів був обумовлений орієнтацією економіки на екстенсивну експлуатацію природних ресурсів. У своїй більшості підприємства чорної металургії, електроенергетики, машинобудування та металообробки, а також паливної промисловості виробляли продукцію загальносоюзної спеціалізації, тобто розвивалися галузі,

орієнтованих переважно на вивіз виробленої продукції за межі цих областей. Після розпаду СРСР адаптація промислових галузей Донбасу до нових економічних умов відбувалася, головним чином, не шляхом створення нових високотехнологічних виробництв, а шляхом закриття окремих підприємств і навіть згортання цілих галузей (легка промисловість), продукція яких виявилася неконкурентоспроможною (Науково-аналітична доповідь. 2015, с. 46). Водночас, лівова частина підприємств, які зуміли пристосуватися до нових економічних відносин, використовували застарілу техніку і технологію, що негативно відбивалося на рівні продуктивності праці та екологічній ситуації у регіоні (Викиди діюксіду вуглецю в атмосферне повітря від стаціонарних джерел викидів по регіонах. 2022). Зокрема, за даними Державної служби статистики України у період 2010 — 2013 роки найбільш високі показники забруднення атмосфери спостерігалися у Дніпропетровській, Донецькій, Луганській, Запорізькій та Харківській областях. При цьому, у Дніпропетровській, Донецької та Луганській областях ці показники поступово збільшувалися.

Економічні проблеми Донбасу розпочалися задовго до початку збройного конфлікту та мали глибокі історичні коріння. Загальновідомо, що назва Донбас є скороченою назвою Донецького вугільного басейну, у межах якого знаходяться Донецька

і Луганська області України. Тісне переплетіння економічних інтересів та ресурсної бази цих областей зумовили їх умовне об'єднання у єдиний регіон, який був найрозвинутішим промислово-енергетичним центром України зі значними запасами корисних копалин, насамперед — вугілля. Промислове освоєння Донбасу почалося ще з кінця XIX століття, але найбільш динамічно став розвиватися за часів СРСР. До початку 90-х років XX століття економіка багатьох країн — колишніх республік СРСР, зокрема України, тривалий час функціонувала в рамках єдиного народно-господарського комплексу. При цьому промисловість України лише на 20% мала завершені цикли виробництва, а на 80% вона була тісно пов'язана з виробниками інших республік.

Результати проведеного аналізу соціально-економічного розвитку дають підстави стверджувати, що системна криза економіки була однією з головних причин краху СРСР. Проте навіть після розпаду Радянського Союзу кардинальних змін в економіці Донбасу не відбулося. Ймовірно тому, що за світовим досвідом розпаду великих імперій та союзів, отримання політичної незалежності ще не передбачає швидкого розриву економічних відносин.

Поруч з цим, на момент проголошення незалежності в Україні не склалася політична еліта, що здатна на підставі передового досвіду бу-

дувати окрему незалежну державу з розвинутою економікою (Науково-аналітична доповідь. 2015, с. 10). Зазначимо, що зрощення бізнесу і влади у 1990-х роках та на початку 2000-х спостерігалось по всій країні, але на Донбасі під час приватизації підприємств відбулося фактичне зрощування інтересів директорського корпусу, партійних функціонерів і криміналітету. З метою присвоєння багатих ресурсів регіону представники бізнесових кіл Донбасу та управлінської номенклатури об'єднали зусилля. В результаті значна частина підприємств перейшла у власність місцевих (найчастіше кримінальних) структур, що зумовило не лише перерозподіл власності, а й помітну криміналізацію суспільства. Водночас на Донбасі зберігалися стереотипи і поведінка радянської людини. Зокрема, одним з критеріїв успішної роботи серед різних прошарків населення Донбасу вважалася відданість керівництву і тільки потім — професійні якості. Це закономірно сприяло розвитку корупції в середовищі регіональної еліти. Така еліта не могла поступитися власними вигодами задля інтересів усього населення, навіть свого ж регіону.

Опосередковано це підтверджується ростом інфляції в Україні у 2001–2013 роках. Нагадаємо, що найважливішим показником, який характеризує інфляційні процеси в економіці країни (регіону), є індекс споживчих цін. Найбільш ви-

сокі значення індексу споживчих цін у зазначений період були зафіксовані у Дніпропетровській, Донецькій, Миколаївській, Одеській, Луганській та Херсонській областях. У цьому контексті слід нагадати, що індекс споживчих цін відображає зміни у часі загального рівня цін на товари і послуги та є найважливішим показником, який характеризує інфляційні процеси в економіці країни (регіону) (Індекси споживчих цін по регіонах у 2001–2013 роках. Державна служба статистики України. 2022). Переповнення каналів грошового обігу грошима приводить до зростання загального рівня цін, внаслідок чого виникає знецінення грошової одиниці та зниження її купівельної спроможності. Зазвичай, тривалі інфляційні процеси супроводжуються падінням рівня життя населення, при цьому найбільше страждали групи населення з фіксованим доходом, зокрема металурги, шахтарі та інші.

Цілком очікуваним наслідком стала зрада національних інтересів регіональними елітами, які формувалися насамперед за рахунок впливових осіб з промислового сектору. Саме представники бізнес-структур Донбасу через приватні засоби масової інформації активно навіювали жителям регіону неадекватні уявлення про спільність соціально-економічних та політичних інтересів регіону і Російської Федерації. Зрада національних інтересів України елітою Донбасу створила підґрунтя виник-

нення й поширення іредентизму та стала каталізатором вельми специфічної поведінки його жителів.

Окремо слід відмітити, що за радянських часів на Донбасі були сконцентровані підприємства союзного значення, більшість з яких підпорядковувалася безпосередньо Москві або мала тісні економічні зв'язки з Російською Федерацією. До того ж, значна частка населення мала російські корені та перебувала під впливом російського інформаційного простору та мало більшу довіру до російської, а не до київської влади. Проголосивши себе спадкоємицею СРСР, Росія тим самим перебрала всі ностальгічні спогади тих, хто не зміг адаптуватися до нових умов життя через вузьку трудову спеціалізацію (Лібанова, Е. & Дмитренко, М. (2015), с. 12–13, 15–16). Прагматизм, бажання отримувати конкретні економічні переваги, а не ефемерні преференції завжди був характерною ознакою жителів Донбасу. Тому реальна можливість асоціації України з ЄС сприяла посиленню проросійських настроїв в регіоні. Оскільки жителі Донбасу злякалися, що продукція їхніх підприємств виявиться нікому не потрібною, а це призведе до банкрутств та безробіття.

На рівень життя населення значний вплив справляє рівень економічного та соціального розвитку. Адже матеріальний добробут, як один із базових аспектів, безпосередньо пов'язаний із рівнем життя,

а формування та розвиток інших аспектів визначаються рівнем економічного та соціального розвитку. Це спонукає оцінювати рівень життя населення не лише в цілому по країні, а й у регіональному розрізі (Науково-аналітична доповідь. 2015, с. 55).

Висновки з проведеного дослідження.

Результати здійсненого аналізу дають підстави стверджувати, що у період з 2001 по 2013 роки, у східних областях України відбувалися процеси, які негативно впливали на рівень життя населення цих регіонів. Водночас, проросійські налаштовані політичні рухи разом з корумпованою місцевою владою вміло каналізували невдоволення місцевого населення через негативне ставлення до громадян інших областей України під гаслами «Донбас годує всю Україну». Це приводило до розколу

українського суспільства та сприяло виникненню й поширенню іредонтизму, а в подальшому привело до втрати частини українських територій.

Отже, на наш погляд, однією з причин, що призвела до падіння якості життя населення східних регіонів та підвищення соціальної напруженості в українському суспільстві була відсутність науково обґрунтованої економічної політики в державі, а також нерозуміння та ігнорування провідної ролі механізмів її реалізації. Другою причиною було те, що на чолі всіх гілок державних органів влади та засобів масової інформації стояли представники олігархічних груп, які не були зацікавлені у формуванні громадянського суспільства та, як слід, соціально-економічної політики, що враховувала б інтереси більшості населення України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Аксьонова, С. Ю., Крімер, Б. О. & Куріло, І. О. (2016). Народжуваність та материнство в Україні: регіональний аспект. *Наукові записки*. К.: Інститут демографії і соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. № 1 (26), с. 65–79.

Валовий регіональний продукт (млн. гривень). Державна служба статистики України. Регіональна статистика. (2022). URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [дата зверн.: 01.12.2022].

Викиди діоксиду вуглецю в атмосферне повітря від стаціонарних джерел викидів по регіонах. Державна служба статистики України. Регіональна статистика. (2022). URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [дата зверн.: 01.12.2022].

Гбур, З. В. (2018). *Державне управління економічною безпекою України: теорія та практика: монографія*. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня “Рута”», 408 с.

Горбулін, В. (2016). Аналітичні матеріали. «Крим. Війна: передумови російської агресії». URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Dialnist/2399.html> [дата зверн.: 11.01.2022].

Донецкая область. Каталог ведущих предприятий Украины. (2021). *Украина сегодня*. URL: <http://www.rada.com.ua/rus/RegionsPotential/Donetsk/> [дата зверн.: 01.12.2022].

Дятликович, В. (2014). Львов не кормить, шахтеров тоже. *Русский репортер*. № 10 (338), с. 30–33.

За что воюют: 20 важных для Украины городов на востоке. (2014). *Forbes*. URL: <http://m.forbes.ru/article.php?id=256671> [дата зверн.: 01.12.2022].

Індекси споживчих цін по регіонах у 2001–2013 роках. Державна служба статистики України. Регіональна статистика. (2022). URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [дата зверн.: 01.12.2022].

Калакура, О., Ковач, Л. & Котигоренко, В. (керівник). (2014). *Донбас в етнополітичному вимірі*. К.: ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 584 с.

Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища по регіонах (тис. гривень). Державна служба статистики України. Регіональна статистика. (2022). URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [дата зверн.: 01.12.2022].

Капітальні інвестиції по регіонах за 2010–2013 роки (млн. гривень). Державна служба статистики України. Регіональна статистика. (2022). URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [дата зверн.: 01.12.2022].

Лібанова, Е. & Дмитренко, М. (2015). Чому саме Донбас став місцем національної трагедії? Пошук неполітизованої відповіді на політичне питання. *Наукові записки*. К.: ІПіЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України. № 5–6 (79–80), с. 4–56.

Луганская область. Каталог ведущих предприятий Украины. (2021). *Украина сегодня*. URL: <http://ukrgold.net/index.php/ru/luganskaaya-oblast> [дата зверн.: 01.12.2022].

Макаренко, Н. Ю. (2012). Етнічна диференціація народжуваності на Донбасі (1991–2012). *Наукові записки*. К.: ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України. № 5 (61), с. 107–121.

Макаренко, Н. Ю. (2012). Сучасні соціально-демографічні тенденції на Донбасі (1991–2012). *Наукові записки*. К.: ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України. № 2 (58), с. 187–203.

Науково-аналітична доповідь «Промисловість Донецької та Луганської областей: деякі проблеми подальшого функціонування та відновлення». (2015). Київ-Краматорськ: Інститут економіки промисловості НАН України, 157 с. URL: <https://iie.org.ua/monografiyi-2015-r/promislovist-donetskoyi-ta-luganskoii-oblastey-deyaki-problemi-podalshogo-funktsionuvannya-ta-vidnovlennya-naukovo-analitichna-dopovid-2015-r/> [дата зверн.: 11.01.2022].

Ольвінська, Ю. О. & Самотоєнкова, О. В. (2020). Регіональні особливості людського розвитку в Україні. (голов. ред. Зверькова М. І.). *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць*. Одеса: Одеський національний економічний університет. № 1 (72), с. 72–83.

Протяжність ветхих та аварійних водопровідних мереж у 2011–2013 роках. Державна служба статистики України. Регіональна статистика. (2022). URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [дата зверн.: 01.12.2022].

Протяжність ветхих та аварійних теплових і парових мереж у 2011–2013 роках. Державна служба статистики України. Регіональна статистика. (2022). URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [дата зверн.: 01.12.2022].

Скрипниченко, М. І. (ред.). (2018). *Чинники і тренди економічного зростання в Україні: колективна монографія*. К.: ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України», 386 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/mg/302.pdf> [дата зверн.: 01.12.2022].

REFERENCES

Aksonova, S. Iu., Krimer, B. O. & Kurilo, I. O. (2016). Narodzhuvanist ta materynstvo v Ukraini: rehionalnyi aspekt [Fertility and motherhood in Ukraine: regional aspect]. *Naukovi zapysky*. К.: Instytut demografii i sotsialnykh doslidzhen im. M.V. Ptukhy NAN Ukrainy. № 1 (26), s. 65–79. [in Ukrainian].

Valovyi rehionalnyi product (mln. hryven). Derzhavna sluzhba statystyki Ukrainy. Rehionalna statystyka. [Gross regional product (million hryvnias). State Statistics Service of Ukraine. Regional statistics]. (2022). URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [Accessed: 01.12.2022]. [in Ukrainian].

Vykydy dioksydu vuhletsiu v atmosferne povitria vid statsionarnykh dzherel vykydiv po rehionakh. Derzhavna sluzhba statystyki Ukrainy. Rehionalna statystyka [Emissions of carbon dioxide into atmospheric air from stationary emission sources by region. State Statistics Service of Ukraine. Regional statistics]. (2022). URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [Accessed: 01.12.2022]. [in Ukrainian].

Hbur, Z. V. (2018). *Derzhavne upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu Ukrainy: teoriia ta praktyka* [State management of economic security of Ukraine: theory and practice]. Monohrafiia. Kamianets-Podilskyi: TOV «Drukarnia “Ruta”», 408 s. [in Ukrainian].

Horbulin, V. (2016). Analitychni materialy. «Krym. Viina: peredumovy rosiiskoi ahresii» [“Crimea. War: prerequisites of Russian aggression” as a key tool of Russia’s geostrategy of revenge]. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/2399.html> [Accessed: 11.01.2022]. [in Ukrainian].

Donetskaya oblast. Katalog veduschih predpriyatiy Ukrainyi [Donetsk region. Catalog of the leading enterprises of Ukraine]. (2021). *Ukraina segodnya*. URL: <http://www.rada.com.ua/rus/RegionsPotential/Donetsk/> [Accessed: 01.12.2022]. [in Russian].

Dyatlikovich, V. (2014). Lvov ne kormit, shahterov toje [Lviv does not feed, neither do the miners]. *Russkiy reporter*. № 10 (338), s. 30–33. [in Russian].

Za chto voyuyut: 20 vajnyih dlya Ukrainyi gorodov na vostoке [What they are fighting for: 20 important cities for Ukraine in the east]. (2014). *Forbes*. URL: <http://m.forbes.ru/article.php?id=256671> [Accessed: 01.12.2022]. [in Russian].

Indeksy spozhyvchykh tsin po rehionakh u 2001–2013 rokakh. Derzhavna sluzhba statystyki Ukrainy. Rehionalna statystyka [Consumer price indices by region in 2001–2013. State Statistics

Service of Ukraine. Regional statistics]. (2022). URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [Accessed: 01.12.2022]. [in Ukrainian].

Kalakura, O., Kovach, L. & Kotyhorenko, V. (kerivnyk). (2014). *Donbas v etnopolitychnomu vymiri* [Donbass in the ethno-political dimension]. (2014). K.: IPIEND imeni I. F. Kurasa NAN Ukrainy, 584 s. [in Ukrainian].

Kapitalni investytsii na okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha po rehionakh (tys. hryven). Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Rehionalna statystyka. [Capital investments for environmental protection by region (thousand hryvnias). State Statistics Service of Ukraine. Regional statistics]. (2022). URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [Accessed: 01.12.2022]. [in Ukrainian].

Kapitalni investytsii po rehionakh za 2010–2013 roky (mln. hryven). Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Rehionalna statystyka. [Capital investments by region for 2010–2013 (million hryvnias). State Statistics Service of Ukraine. Regional statistics]. (2022). URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [Accessed: 01.12.2022]. [in Ukrainian].

Libanova, E. & Dmytrenko, M. (2015). Chomu same Donbas stav mistsem natsionalnoi trahedii? Poshuk nepolityzovanoi vidpovidi na politychne pytannia [Why did Donbas become the site of a national tragedy? Searching for a non-politicized answer to a political question.]. *Naukovi zapysky*. (2015). K.: IPIEND imeni I. F. Kurasa NAN Ukrainy, № 5–6 (79–80), s. 4–56. [in Ukrainian].

Luganskaya oblast. Katalog veduschih predpriyatiy Ukrainyi [Lugansk region. Catalog of the leading enterprises of Ukraine]. (2021). *Ukraina segodnya*. URL: <http://ukrgold.net/index.php/ru/luganskaya-oblast> [Accessed: 01.12.2022]. [in Russian].

Makarenko, N. Iu. (2012). Etnichna dyferentsiatsiia narodzhuvanosti na Donbasi (1991–2012) [Ethnic differentiation of birth rates in Donbas (1991–2012)]. *Naukovi zapysky*. K.: IPIEND imeni I. F. Kurasa NAN Ukrainy. № 5 (61), s. 107–121. [in Ukrainian].

Makarenko, N. Iu. (2012). Suchasni sotsialno-demohrafichni tendentsii na Donbasi (1991–2012) [Contemporary socio-demographic trends in Donbas (1991–2012)]. *Naukovi zapysky*. K.: IPIEND imeni I. F. Kurasa NAN Ukrainy. № 2 (58), s. 187–203. [in Ukrainian].

Naukovo-analitychna dopovid “Promyslovist Donetskoi ta Luhanskoj oblasti: deiaki problemy podalshoho funktsionuvannia ta vidnovlennia” [Scientific and analytical report “Industry of Donetsk and Luhansk regions: some problems of further functioning and recovery”]. (2015). Kyiv-Kramatorsk: Instytut ekonomiky promyslovosti NAN Ukrainy, 157 s. URL: <https://iie.org.ua/monografiyi-2015-r/promislovist-donetskoyi-ta-luganskoyi-oblastey-deyaki-problemi-podalshogo-funktsionuvannia-ta-vidnovlennia-naukovo-analitichna-dopovid-2015-r/> [Accessed: 11.01.2022]. [in Ukrainian].

Olvinska, Yu. O. & Samotoienkova, O. V. (2020). Rehionalni osoblyvosti liudskoho rozvytku v Ukraini [Regional features of human development in Ukraine] (holov. red. Zvieriakova M. I.). *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen: zb. nauk. prats*. Odesa: Odeskyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet. № 1 (72), s. 72–83. [in Ukrainian].

Protiazhnist vetkhykh ta avariinykh vodoprovodnykh merezh u 2011–2013 rokakh. Derzhavna sluzhba statystyki Ukrainy. Rehionalna statystyka [The length of dilapidated and emergency water supply networks in 2011–2013. State Statistics Service of Ukraine. Regional statistics]. (2022). URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [Accessed: 01.12.2022]. [in Ukrainian].

Protiazhnist vetkhykh ta avariinykh teplovykh i parovykh merezh u 2011–2013 rokakh. Derzhavna sluzhba statystyki Ukrainy. Rehionalna statystyka [The length of dilapidated and emergency heating and steam networks in 2011–2013. State Statistics Service of Ukraine. Regional statistics]. (2022). URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [Accessed: 01.12.2022]. [in Ukrainian].

Skrypnychenko, M. I. (red.). (2018). *Chynnyky i trendy ekonomichnoho zrostantia v Ukraini* [Factors and trends of economic growth in Ukraine]: kolektyvna monohrafiia. K.: DU «In-ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy», 386 s. URL: <http://ief.org.ua/docs/mg/302.pdf> [Accessed: 01.12.2022]. [in Ukrainian].

Oleksandr Nashyvochnikov

PhD of Historical Sciences,

Doctoral student of the

Military History Research Center,

The National Defence University of Ukraine

named after Ivan Cherniakhovskyi

(Kyiv, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4197-6408>

SOCIO-ECONOMIC FACTOR AS THE GROUND FOR THE RUSSIAN INVASION IN DONBAS IN 2014

In the context of the development of globalization processes and the transition of the economy of developed countries to the post-industrial stage, the socio-economic factor continues to influence state policy. The imperfection of the mechanisms of state regulation of the economy very often leads to dissatisfaction of the population and becomes the basis for the emergence of irredentism. The growing contradiction between the existing economic model and the intensification of social processes in society, subject to the presence of territorial claims by other states, sometimes lead to armed clashes. The study of the socio-economic factor is actualized in the context of the ongoing armed conflict.

The methodical toolkit of the conducted research became general scientific (analysis, synthesis, generalization) and special-historical (historical-genetic,

historical-typological, historical-systemic) methods became the methodological tools of the conducted research. The article considers some components of the socio-economic factor, which affect the provision of national security, the prerequisites of the Russian-Ukrainian armed conflict were analyzed and the necessity of economic policy transformation in certain regions to ensure national security was substantiated.

The article considers some components of the socio-economic factor in individual regions and shows the relationship between such concepts as economic potential (development of the industrial base, growth of gross regional product, etc.) and the living standards of the regional population (index of human development, index of demographic development, index of consumer prices, etc.), which are constituent elements of economic policy. Such a comparative analysis made it possible to generally assess the economic potential of the southeastern regions of Ukraine on the eve of the armed conflict and to clarify the role of the socio-economic factor in ensuring the national security of the state.

Keywords: *economic policy, armed conflict, industry, Donbass, intrusion, Russian armed aggression, socio-economic factor.*